

Előszó

„A személyiségi jogok az ember jogállásának alapvető kifejezői közé tartoznak. Így meghatározott emberképre kell épülniük. Ez az »emberkép« – a személy biológiai, pszichológiai stb. értelmezésével együtt – valójában egy adott társadalommodell része. Ez szabja meg a személyiségi jogok mindenkori szerepét és technikáját –, s így viszonyát is az ember helyzetét kifejező egyéb alapvető jogintézményekhez, pl. az alkotmányos szabadságokhoz vagy a tulajdonhoz.”¹

Az ember a jognak egyszerre alanya és tárgya. A kötet szerzői azt vizsgálják, hogy a különböző jogterületek milyen emberfelfogásra, milyen személyképre építenek és milyen jogilag definiált személyiségfogalmakkal operálnak. A kötet kiinduló gondolata annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy mit jelent a személyiség védelme a büntetőjogban, a médiajogban, az alkotmányjogban, az orvosi jogban és a magánjogban Magyarországon, a személyiségvédelem hogyan tükröződik a szabályozásban és a dogmatikában.

Az MTA Társadalomkutató Központ Jogtudományi Intézetében, a „Személy és személyiség a jogban” című – e kötet alapját képező – kutatási projekt részeként a következő kérdéseket tettük fel:

Ha „párhuzamos valóságokat” látunk a különböző jogágakban, akkor ezek a különböző valóságok hogyan képződnek le az adott jogági szabályozás szintjén, és az eltérések – ha vannak – mivel magyarázhatóak? A szabályozás eltérő céljából következően szükségszerűek-e, vagy inkább nem kívánatos jelenségek? Egységesen kell-e gondolkodnunk a jogban az emberről/személyről és a személyiségi jogok védelméről? Ha igen, az alkotmányjog, az alkotmány alapján definiálható ember/személy milyen szerepet tölthet be az egységesítésben? Kérdésnek láttuk azt is, hogy a jog eszközeivel, a személyiségvédelem rendszerének kialakításával az állam milyen mértékig és mélységig foglal/foglalhat állást ebben a kérdésben.

Az Alkotmánybíróság 2012 előtti gyakorlata egyértelműen elfogadta az általános személyiségi jog (emberi méltósághoz való jog) mint anyajog fogalmát, és en-

---

¹ SÓLYOM László: *A személyiségi jogok elmélete* (Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983) 10.

nek részeként számos jogot nevezett meg, amelyek érintik a legkülönbözőbb jogterületeket. Az Alaptörvény hatálybalépése óta született egyes új határozatok az Alaptörvény emberképével a német minta alapján foglalkoznak, és újratárgyalják az általános személyiségi jog koncepcióját. A különböző jogterületek az általános személyiségi jog különböző szegmenseit érintik eltérő intenzitással, és kérdés, hogy a különböző jogterületek halmazai az átfedésekkel együtt létrehoznak-e egy egységesnek mondható képet, illetve ez a kép megegyezik-e az alkotmányjogban az Alaptörvény hatálybalépését követően kialakított felfogással.

A különböző jogterületek elemzésekor a jogterület szabályozására vonatkozó, az emberi méltósághoz való joggal vagy az egyenlő emberi méltósághoz való joggal összefüggésben hozott, vonatkozó AB határozatok alapul szolgálnak, ám ezeken túlmenően a szabályozás jogági sajátosságaira hívják fel a figyelmet a szerzők. Hol paternalista, hol liberális, történelmileg beágyazott vagy európai adaptált személyiségvédelmet látunk az egyes jogterületeken, és úgy tűnik, hogy más-más ember-/személyfelfogás áll a konkrét jogi megoldások mögött. A tanulmányok megmagyarázzák, hogy melyek a jogági eltérések igazolható okai, miért szükség-szerűek a felfogásbeli különbségek. Úgy tűnik tehát, hogy a személyiségvédelem Magyarországon a jogi funkcionalitás talaján áll, és nem is írja le általánosan magát a személyt, nem definiálja a személyiséget. Amíg a személyiség védelmét a különböző jogágakban kialakított intézmények biztosítják, addig a személy és a személyiség absztrakt, egységes és állandó jogi definíciója szükségtelennek látszik a jogági elmélet és dogmatika számára.

A modern emberkép egyik szellemi atyjaként John Locke-ot szoktuk megnevezni. *Tattay Szilárd* jogfilozófus magyarázata szerint „John Locke-nak az embert a »saját személye tulajdonosaként« leíró koncepciója kiemelkedően fontos szerepet töltött be a modern politikai és alkotmányjogi gondolkodás formálásában, és a mai napig nagymértékben meghatározza a személy autonómiájáról és jogairól folytatott elméleti diskurzust”. *Tattay Szilárd* szerint „a »tulajdonosi individualizmus« tézise sem a középkori elméletek vonatkozásában, sem Locke jogfilozófiáját illetően nem látszik igazoltnak. [...] [M]ég ha Locke és számos skolasztikus szerző a »jogot« a *property* vagy a *dominium* szóval társították is, ez az alanyi jog fogalom nem öltött »birtokláselvű jelleget«, és nem úgy gondolták el, mint az egyén korlátlan szuverenitását.”

Hegyi Szabolcs alkotmányjogász a kötetben közzétett tanulmányában amellet érvel, hogy a „magánszemély” és a „honpolgár” pólusai köré épített két értelmezési keretnek együtt kell kiadnia a személy alkotmányos jogállásának értelmét. A magánszemélyt tételező értelmezési keret domináns a magyar alkotmányjogban, a honpolgár-felfogás csak ad hoc módon, messze nem ugyanolyan szisztematikusan, kidolgozottan jelenik meg a hazai alkotmánybíráskodásban és alkotmányértelmezésben.

Nótári Tamás római jogász tanulmánya az *iniuria*, vagyis a személysértés, a személyiséget ért sérelemnek kártérítéssel történő reparációját járja körül annak tör-

ténelmi kontextusában. A tanulmányban végigkísérhetjük, hogy a római jogban az *iniuria* tényállása korokon átívelően a köz- és a magánjog határán helyezkedett el. Ennek a státusznak az indoka, hogy az injúriajog „nem oltalmazta a személyiséget mint olyant, de védelem alá helyezte az ember fizikai és pszichikai értékeit, testi és lelki integritását, becsületét, jóhírnevét, tisztességét és büntette a másik ember fölé-emelkedését, a másik »lenézését«, megvetését, megalázását. [...] Az injúriajog tehát az immateriális jóvátétel tekintetében a modern személyiségi jogvédelem latin előképe.”²

Görög Márta polgári jogász tanulmánya alapvetően a személyiségvédelem helyreállító, rendező voltára helyezi a hangsúlyt. Görög Márta amellet érvel, hogy a magyar bírósági jogalkalmazási gyakorlat a 2014 márciusában hatályba lépett Ptk. előtt, a sérelemdíj bevezetését megelőzően is az összecszerűség kialakítása során a nemvagyoni kártérítés kompenzációs funkciójára helyezte a hangsúlyt. *Görög Márta* szerint azonban a személyiségi jog és védelmének abszolút jellege nem igényli a primátussal felruházott funkció vagy funkciók kizárólagos alkalmazhatóságát. A személyiségsértésért járó szankciónak a polgári jogban alkalmazni kell lennie a személyiség valamennyi vonatkozása, illetve a jogi személyt megillető valamennyi személyhez fűződő jog védelmezésére. „Ha a jogsértés körülményei, a jogsértés a társadalmi környezetben való előfordulásának megnövekedett volta, avagy a védelemben részesítendő személyiségi vonatkozás azt indokoltta teszi, úgy e körülményeknek megfelelő funkcióját szükséges kidomborítani. A média által megvalósított, magánszférát sértő jogellenes magatartások megjelenése, illetve »külön iparággá válása« a prevenciós funkciót helyezik előtérbe.”

Koltay András polgári jogász, médiajogász tanulmánya a polgári jogi és a büntetőjogi szanciók mellett a személyiségsértésre vonatkozó médiajogi szanciókat veszi számba. *Koltay András* a közvetítő közeg, a médium torzító szerepét és ennek jelentőségét emeli ki. Álláspontja szerint a védelem tárgyának meghatározásakor erre külön figyelemmel kell lenni, az emberi méltósághoz való jog védelme sajátos ezért a médiajogban. „Az emberi méltóság jogának is létezik objektív, intézményes oldala, amelynek védelme, elismerése tevőleges állami kötelezettséget keletkeztet. Ez a kötelezettség abban nyilvánul meg, hogy az államnak szabályozás útján védenie kell az emberi méltóságot a médiatartalmakkal szemben. Az emberi méltóság – a szubjektív jogtól elválasztott, attól függetlenül értelmezendő – intézményi oldalának megalapozását az Alkotmánybíróság adta meg; s nyomában a médiahatóság, valamint a felülvizsgálatot végző bíróságok.”

---

² LÁBADY Tamás: Az eszmei kártérítés antikja. *Iura* 1994/1. 9.

Ezt a gyakorlatot elemzi *Benke Gábor* polgári és médiajogász a kívülálló szemével, és álláspontja összecseng *Koltay Andráséval* amikor arra jut, hogy a médiajogban a személyiségvédelem az intézményvédelmi kötelezettséget szolgálja. A személyiség megsértésének a megítélése az objektív intézményvédelem körében azonban szubjektív marad. Példái bizonyítják ezt különösen a közszereplők jogvitái tekintetében.

Sárközy Tamás jogászprofesszor arról értekezik, hogy a személyiség létező valóság vagy jogi definíció a polgári jogban. Megmutatja, hogy a természetes személyre vonatkozó szabályrendszer hogyan alkalmazható a jogi személyekre. Sárközy hangsúlyozza, hogy a személy – a természetes személy és a jogi személy – tartalmi kialakítása a civil jogban történt, és ezt veszi alapul az összes többi jogág. A személyiségvédelem ma már számos jogágon keresztül történik, ám megmaradt egy alapvető különbség a polgári jogi és a közjogi személyiségvédelem között. „A civiljogban a jogszerűség az elsődleges, a közjogban a kötelezettségelanyiság.” Hasonló különbségre mutat rá *Hegyi Szabolcs* is, amikor a *honpolgár* fogalmának bevezetéséről értekezik. *Sárközy Tamás* Petrik Ferencre hivatkozva felhívja a figyelmet arra, hogy nem helyes az alkotmányos alapjogok védelmének és a polgári jogi személyiségvédelemnek az összemosása.³ „Az alkotmányos alapjogok ugyanis nemcsak a személyiséget védik, annál a védelem tágabb – gyülekezési jog, választójog, a polgári elégedetlenség joga. A Ptk. viszont kizárólag a polgári jogi személyek polgári jog által megfogható személyiségét védi polgári jogi eszközökkel”, és ezt a védelmet a jogi személyekre egy cízellált, ámde részleteiben a mai napig vitatott dogmatikai rendben terjeszti ki.

Menyhárd Attila polgári jogász a személy és a tulajdon elhatárolásán keresztül rávilágít arra, hogy a személyiség csak a jogszerűség mentén határolható el következetesen a tulajdontól. A személyiség egyes megjelenési formáinak a kereskedelmi felhasználásával kapcsolatos, az amerikai jogban *right of publicity*-ként ismert és a magánélethez való jogból levezett forgalomképes jognak sem az elismerése, sem a megtagadása nem egyeztethető össze a személyiségvédelem jelenleg elfogadott dogmatikai kereteivel. A forgalomképesség biztosítása, így személy(iség) és tulajdon megkülönböztetése valójában morális kérdés, a személyiségi jog és a vagyonjog eddig elfogadott dogmatikai keretei pedig ezt nem tudják megfelelően leképezni.

Szalai Ákos, a jog gazdasági elemzésének szakértő közgazdásza ezzel a dogmatikai renddel kapcsolatban tesz fel kérdéseket. Folyamatosan bővül azoknak a jogoknak a köre, amelyek egyes jogi személyeket is megilletnek, amelyek hozzátartoznak a jogi személyhez. „A szervezet és a tagja két külön személy. Az el-

---

³ PETRIK Ferenc: Az ember mint jogalany. In: WELLMANN György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata* (Budapest, HVG-ORAC, 2013) 145.

különítésük mégsem egyértelmű. Különböző szervezeteknél különböző mértékben és különböző erővel védjük az egyiket a másikkal szembeni követelésektől, illetve az egyik jogai is különböző nehézségek révén vihetőek át a másikra.” A jogi személyiség lényege a szervezet felé irányuló mozgást írja le. „Amennyiben a tag kötelezettségei nehezebben vihetőek át a szervezetre [...] és amennyiben a szervezet több jogra hivatkozhat (ezen belül olyanokra, amelyek mögött a tagok jogainak védelme húzódik), akkor a szervezet erősebb és jobban védett személyiséggel rendelkezik.”

A tanulmánykötetet az orvosi jogi és a büntetőjogi személyiségvédelem elemzése zárja. *Szomora Zsolt* büntetőjogász rámutat arra, hogy a büntetőjog egyedi személyiségfogalommal dolgozik. A becsület büntetőjogi fogalom, a polgári jogi és az alkotmányjogi megközelítéstől eltér. „A szociológiai-faktuális értelemben vett jóhírnévhez való jog az emberi méltósággal csak részbeni átfedést mutat, abból maradéktalanul nem vezethető le. A jóhírnévhez való jognak a büntetőjogban kollektív jogtárgyi karaktere is van. A becsületvédelmi tényállások az általános személyiségsértés kriminalizálására nem használhatók, a *nullum crimen sine lege* elve tipizált személyiségvédelmet követel meg a büntetőjogban.”

Filó Mihály büntetőjogász szintén a rágalmozás és a becsületsértés tényállásán keresztül vizsgálja, hogy a büntetőjogban hogyan rajzolódik ki a személyiség a „társadalmi értékítélet” fogalma által; az önbecsület és a jóhírnév, a becsület csorbítására való alkalmasság a büntetőjogi gyakorlatban mit mond el a személyiségről, mi a védett jogtárgy: „a becsület érdemes és alkalmas tárgya-e a büntetőjogi védelemnek”. A szerző meggyőződése, hogy „a becsület – éppen az emberi méltóságtól való elválaszthatatlansága okán – olyan társadalmi tény, amelyet nem a jog teremtet, azonban jogi védelmére legitim szükséglet áll fent. Ezt az érdeket a büntetőjog regulatív parancsai eredményesebben védelmezik, mint a polgári jog magánautonómián alapuló szabályrendszere.” *Filó* hangsúlyozza, hogy „a becsület mint jogi tárgy mögött konkrét, egyedi emberi érdek lephető fel, amelynek sérelme – a magánindítvány intézmények korrekatívumával – büntetőjogi beavatkozást igényel”.

Zakariás Kinga alkotmányjogász végül azt vizsgálja, hogy az orvosi jogban hogyan jelenik meg a személy és a személyiség védelme. „Az AB gyakorlatában a »személy« a normatív (jogképes) ember fogalmat jelenti, amelynek legfontosabb eleme az elvont egyenlőség. A jogképesség formális kategóriáját a méltósághoz való jog korlátozhatatlan dimenziója tölti meg tartalommal, amely megalapozza a »személyiség« alkotmányos védelmét.” A betegek jogai kiterjednek mind a személyiség statikus elemeire (pl. emberi méltósághoz való jog, egészségügyi ellátáshoz való jog), mind a személyiség fejlődésének dinamikus elemeire (pl. önrendelkezési jog). *Zakariás* kiemeli, hogy a szellemi-erkölcsi személyiség megnyilvánulásainak általános védelme során arról sem szabad megfeledkezni, hogy az ember nem elszigetelten, hanem társadalomban él.

A jogirodalomban a személy és a személyiség értelmezése gyakran tárgyalt kérdés, de a mai napig adós a jogtudomány a személy pontos jogi megfogalmazá-

sával, amelynek kapcsán külön kihívást jelent annak elfogadása, hogy jogi személyeket is megillettek személyhez fűződő jogok. Ez a megközelítés a személyiség védelmének az emberhez kötött koncepciójába csak komoly logikai törések árán illeszthető. A kötet ahhoz kíván hozzájárulni, hogy tovább kutassuk, vajon a személyiség védelmére vonatkozó szabályok egységes rendszert képezhetnek-e, vagy valójában csak az elmélet az, amely próbál ilyen egységes képet alkotni. Reményeink szerint közelebb jutottunk annak meghatározásához, hogy az egyes jogágakban a személyiség védelmére vonatkozó szabályok és gyakorlat mely érdekeket és értékeket véd, hogy ezek az érdekek és értékek milyen jellegű és mértékű diverzitást vagy egységet mutatnak.

Budapest, 2015. november

A kötet előkészítése a Magyar Tudományos Akadémia
Társadalomtudományi Kutatóközpontjának Jogtudományi Intézetében folyt.

A szerkesztők